

KNIHA TÝŽDŇA

Aj intelektuálovi sa dá uveriť

Vydané 31. 7. 2015 o 15:39

Tony Judt, Penzión spomienok, preložila Julia Sherwood, Salon 2015

Judtov odchod za oponu tohto sveta trval dva roky. Pritom stihol pripraviť tri knihy.

Penzión spomienok sa nepriživuje na špeciálnej situácii, v ktorej vznikol. Takáto vypočítavosť nemá miesto v autorových úmysloch. Nežobroní o výnimočný obdiv len preto, lebo ide o dielo niekoho, kto v závere života zažíva súperenie ducha s chradnúcim telom v extrémnej podobe.

Intelektuáli poznajú opovrhnutie. A nie je spôsobené len nepochopením ich posolstiev a všeobecnou tuposťou pospolitého ľudu. Čiastočne si za to môžu sami pseudointelektuálnym chladom, závislosťou od abstrakcií a nedostatkom citu. Britský historik a esejista Tony Judt vo svojich knižných memoároch odkrýva najušľachtilejší ideál intelektuála, ktorý sa prácou rozumu nedištancoval od obyčajného ľudského sveta, ale poskytuje mu cennú službu.

Tvorivý duch v paralyzovanom tele

Kto sa začne nudiť po prečítaní prvých riadkov v krátkej charakteristike Tonyho Judta, riskuje veľké nedorozumenie. Britský historik, esejista, absolvent univerzity v Cambridgei a profesor Newyorskej univerzity. Aha, tak máme do činenia s ďalším starým pánom. Emeritný profesor ešte krátko pred definitívnym utopením mysle v stareckej senilite spomína na svoju akademickú dráhu...

Našťastie i nanešťastie je všetko inak. Po prekonanej rakovine lekári Judtovi oznámili, že trpí amyotrofickou laterálnou sklerózou. Ničivá choroba spôsobuje postupnú telesnú paralýzu a vedie k rýchlej smrti. Judtov odchod za oponu tohto sveta trval dva roky. Pritom stihol pripraviť tri knihy.

V knižnom rozhovore s americkým historikom Timothy Snyderom (ten je slovenskému čitateľovi známy Krvavým územím) uvažuje o poslaní intelektuála v komplikovanom 20. storočí. Snyder spomína, ako celú jar a leto v roku 2009 vždy vo štvrtok pricestoval ranným vlakom z New Havenu do New Yorku, kde Tony Judt žil so svojou ženou a synmi.

Ešte v kaviarni si umyl ruky veľmi horúcou vodou, lebo od prepuknutia choroby Tony trpel zimnicami a Snyder ho chcel pri rozhovore vziať za ruku. V závere rozhovorov Judt hľadel na návštevníka z elektrického vozíka, ale už nemal silu vozík ovládať. Pod kontrolou mal iba hlavu, oči a hlasivky.

Ďalším titulom z obdobia Judtovho odchodu je manifest *Ill Fares the Land* (vyšiel v češtine pod názvom *Zle sa vede zemi*). Vážnivo obhajuje svoje sociálnodemokratické ideály ako opozíciu voči sebestvnu neoliberalizmu.

Strata je strata

A potom je tu ešte *Penzión spomienok*. Tieto texty pôvodne nemienil publikovať. Začal ich písať pre vlastné potešenie. Nahovoril ho na to Timothy Garton Ash. Keď mal hotovú asi polovicu esejí (alebo ako sám píše – fejtónov), ukázal ich ľuďom z *Wyllie Agency* a *New York Review of Books*. Vďaka tomu sú dnes dvere do Judtovho Penziónu otvorené. Stačí s citom vojsť, nebrániť sa prekvapeniam a nechať myseľ (a chvalabohu i srdce) otvorené podnetom.

Penzión spomienok sa nepriživuje na špeciálnej situácii, v ktorej vznikol. Takáto vypočítavosť nemá miesto v autorových úmysloch. Nežobroní o výnimočný obdiv len preto, lebo ide o dielo niekoho, kto v závere života zažíva súperenie ducha s chradnúcim telom v extrémnej podobe.

„Strata je strata a žiadne krajšie pomenovanie na tom nič nezmení. Moje noci (strávené celé v jednej polohe) sú zaujímavé, no zaobišiel by som sa aj bez nich.“

Penzión nie je len metaforou na pomenovanie vnútorného priestoru, v ktorom si ľudská bytosť uchováva svoje intímne tajomstvá. Judt myslí na malý rodinný hotel vo švajčiarskom Chesiéres, kde spolu s rodičmi a strýkom strávil zimnú [dovolenku](#) dakedy v roku 1957 či 1958. Penziónu chýbal akýkoľvek nadbytočný luxus, ale v začiatkoch jeho choroby sa stal záchytným bodom, cez ktorý sa pokúsil uchopiť svoj život.

Ide o niečo na spôsob mnemotechnickej pomôcky. Potrebuje „palác“, do ktorého umiestni utriedené spomienky. Také miesto musí mať pôvab prinajmenšom pre svojho staviteľa. Predstavte si túto úlohu pre historika: odborník, ktorý bol doma v archívoch, s vypätím síl rekonštruuje vlastný odkladací priestor na súkromné „historické pramene“. Mikrosvet konkrétneho života sa intenzitou výzvy vyrovnáva s veľkými procesmi prekračujúcimi desaťročia.

Ako naložiť s kognitívnou disonanciou?

Prvá časť Penziónu spomienok je sympatickým svedectvom toho, ako bol ich autor celý život intenzívne zaangažovaný do obyčajnosti a konkrétnosti života. Rozumie, že v prozaických maličkostiach sa rodia životné pocity a presvedčenia. Rozpráva o odriekaní, jedle a autách v povojnovej Británii a na týchto témach dokumentuje hľadanie identity (starý otec bol poľský Žid a stará matka sa narodila v litovskom Štetli) a necháva priestor pôvabnej melanchólii.

Píše vlastný zemepis londýnskych štvrtí s vlastným sociálnym a kultúrnym charakterom. Aj v tejto súvislosti prebleskuje tušenie konca. „Už nikdy žiadne [Waterloo](#), žiadne malé vidiecke zastávky, žiadna samota: už žiadne stávanie sa, už len nekonečné bytie.“

V kapitolách venovaných štúdiám a začiatkom akademickje dráhy ožíva Judt v najlepšej forme: nespokojný, ale pripravený na korekciu svojich postojov, otvorený a žiadostivý po poznaní. Modelovou ukážkou ochoty k postojovej korekcii bol Judtov pobyt v kibuci.

V lete 1964 prešiel prípravkou vo Francúzsku a potom pracoval na plný úväzok v kibuci v Hornej Galilei. S nadšením sa pridral k aktivistom, všetci mali jediný a mravný cieľ. Postupne sa dostával do „kognitívnej disonancie“ (koľkí si to dokážu priznať?) s vlastnými sionistickými ilúziami.

Kolektívna samospráva a rovnostárske rozdeľovanie z vás automaticky nespravia tolerantnejších ľudí. Spolukibucníci vedeli málo o vonkajšom svete a málo im na ňom záležalo. Socialistické spoločenstvá sa nápadne podobali na stredoveké dediny, v ktorom nebola núdza o obete kolektívneho odsúdenia.

Po skončení šesťdňovej vojny Judt zažil mladých Židov s mačovsky rozdrapeným sebedovomím. Do Cambridgea sa vrátil ako človek, ktorý vie, aká vysoká je cena za bezvýhradnú oddanosť veci. To mu pomohlo stať sa imúnnym proti zvodom novej ľavice a jej radikálnym odnožiam.

Verejný intelektuál s miestom na okraji

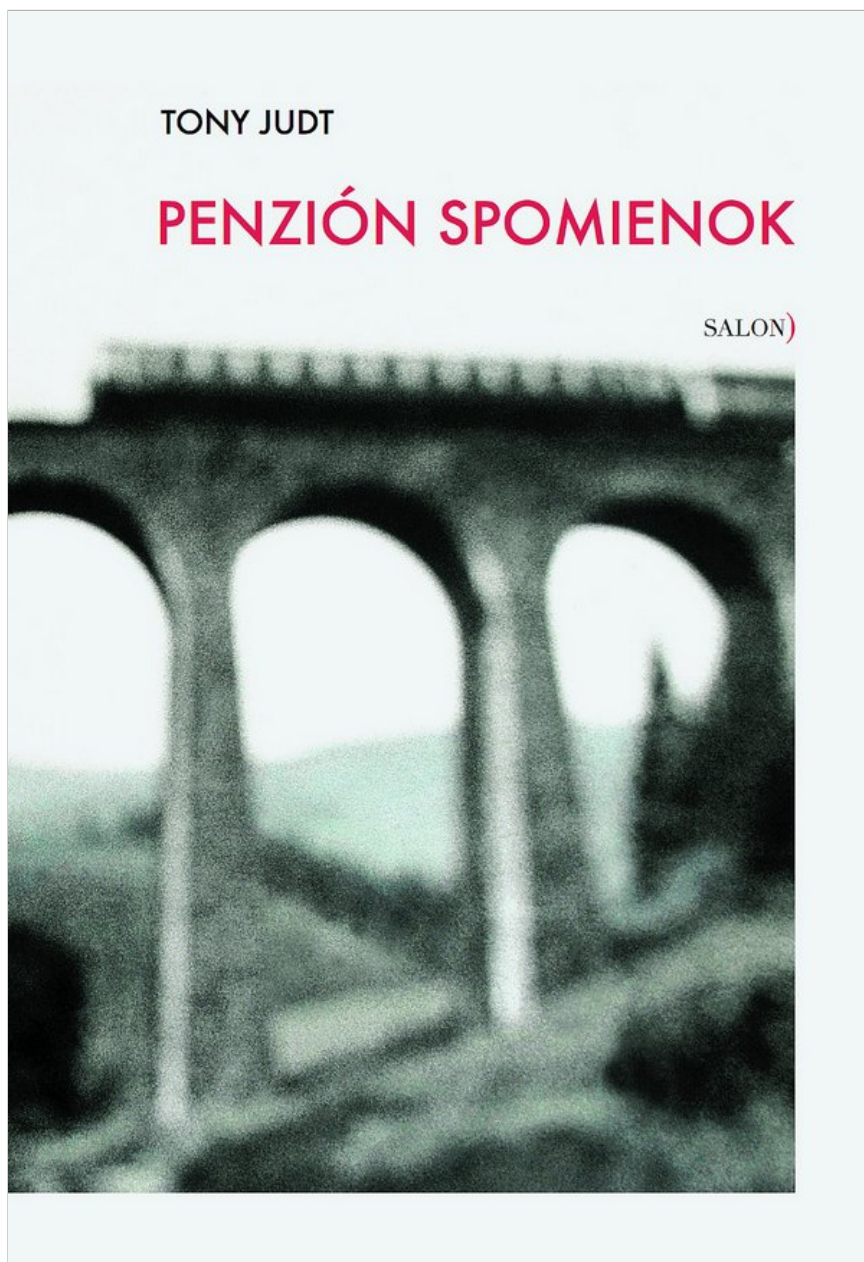
Vnútrojný penzión spomienok muža, ktorý si zaslúži prívlastok „verejný intelektuál“, je plný rozmanitých kúskov. Prehrabáva sa v nich láskavo a nezriedka i s humorom. Vo všetkom je zrejmá pripravenosť na zmenu: nepohrdol menej vychytenou americkou univerzitou, nebál sa hlásať nepopulárne postoje k revolúciám, spoznal tvrdú manuálnu robotu a rozmanitosť patrí k jeho jazykovým, kultúrnym a intelektuálnym ambíciám.

Konfrontácia s ignoranciou východnej časti kontinentu (spojenej s naivitou a povýšenectvom)

ho primala učiť sa češtinu. Tak sa z Judta stal priateľ východného bloku a znalec našej histórie. „České dobrodružstvá“ mu ukázali, že medzi nebom a zemou existuje viac zaujímavých vecí. Ako európsky historik z Anglicka a vyučujúci v Spojených štátoch, ako Žid, ktorému nesedí väčšina toho, čo sa pokladá za „židovstvo“, ako sociálny demokrat, ktorý sa sporí s kolegami, by mal byť „kozmpolita bez koreňov“. Sám sa tomu bráni – má korene a vyrastá z protichodných tradícií.

V závere Penziónu Judt píše o tom, kde sa cíti najlepšie. Na okraji, tam, kde do seba bolestne narážajú krajiny, komunity a spojenectvá. Čomu prítazlivejšiemu môže autentický intelektuál veriť? Nestojí o elitné miesto s podivnými koalíciami s mocnými. Volí si cestu poznania ako cestu vzrušujúcu, ale i riskantnú. Nežobre o pohodlné miestenky na výslní. Toto je to, čomu hovoríme pravdivosť.

Lubomír Jaško je publicista.

Tento text ste mohli čítať vďaka tomu, že platíte za obsah. Vážime si to.

Téma: Čítanie+

- 16.8.2015 [Dávid Králik: Cieľom je naučiť deti žiť zmysluplne](#)
- 15.8.2015 [Peter Juščák: Rusi brali do gulagov celé dediny](#)
- 14.8.2015 [Migrantov sklame aj počasie, hovorí poradkyňa pre OSN](#)

